

VSEBINA

- 7 ANDREJ KRŽAN **NAŠE »STVARI«**
- 11 ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC **BODOČNOST**
- 14 **PREDLOGA PROJICIRANEGA BESEDILA V UPRIZORITVI BODOČNOST**
- 23 THOM VAN DOOREN **NAČINI LETA** (še nekaj odlomkov)
- 28 **NAGRADA**
- 30 **NOVO V KNJIŽNICI MGL**

ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC

BODOČNOST

2023

Krstna uprizoritev

Koprodukcija Mestnega gledališča ljubljanskega in Beograjskega dramskega gledališča

Premiera v Beogradu 15. decembra 2023

Premiera v Ljubljani 2. februarja 2024

Režiser **ŽIGA DIVJAK**

Dramaturg in asistent režije **GREGOR ZORC**

Prevajalci citatov v slovenski jezik **ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC** in **NINA STRMOLE**

Prevajalec v srbski jezik **SAŠO PULJAREVIĆ**

Scenograf **IGOR VASILJEV**

Kostumografka **TINA PAVLOVIĆ**

Avtor glasbe **BLAŽ GRACAR**

Lektorica **BARBARA ROGELJ**

Oblikovalec svetlobe **BORUT BUČINEL**

Oblikovalec zvoka **MATIJA ZAJC**

Projicirano besedilo v uprizoritvi temelji na knjigi Thoma van Doorna *Načini leta (Flight Ways)*.

Posebna zahvala Katarini Morano.

Vodja predstave v MGL **Borut Jenko**

Tehnični vodja **Janez Koleša**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodja tehnične ekipe **Boris Britovšek**

Tonska tehnika **Matija Zajc** in **Sašo Dragaš**

Osvetljevalca **Boštjan Kos** in **Bogdan Pirjevec**

Frizerki in maskerki **Anja Blagonja** in **Katarina Morel Kobetić**

Garderoberki **Sara Kozan** in **Dijana Đogić**

Rekviziterka **Brina Šenekar**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

BERNARDA OMAN

GREGOR ZORC k. g.

LOTOS VINCENC ŠPAROVEC

GREGOR GRUDEN

LARA WOLF k. g.

IZTOK DRABIK JUG k. g.

MILENA VASIĆ

JANA BJELICA

MARIJA PIKIĆ

MILAN ZARIĆ

STEFAN STARČEVIĆ

MILAN KOLAK

Milan Zarić, Lotos Vincenc Šparovec, Bernarda Oman, Stefan Starčević, Milena Vasić, Milan Kolak, Marija Pikić, Gregor Zorc, Jana Bjelica, Lara Wolf, Iztok Drabik Jug

Bernarda Oman

ANDREJ KRŽAN NAŠE »STVARI«

Večina dni našega življenja poteka neopazno. Čeprav smo stalno dejavni in se nam v posameznih dneh dogaja marsikaj pomembnega, to dogajanje ni izjemno, ni usodno, zato se teh dni čez eno leto verjetno ne bomo več niti spominjali.

Vendar imajo tudi ti nevidni in neopazni dnevi pomen za naše življenje. Šele s časovno oddaljenostjo lahko razumemo, kam so nas ti neopazni dnevi pripeljali. Nekaj podobnega se dogaja z našim vplivom na okolje. Vsak dan, z vsakim dejanjem vplivamo na okolje. Tega se ne zavedamo; ta dejanja potekajo neopazno. Naš vpliv je neizogiben, saj smo ljudje fizična in materialna bitja; vsako naše dejanje ima fizični odtis.

Dogajanje na plaži, ki ga spremljamo v uprizoritvi, je običajno, kot naš vsakdan. Opazujemo izsek iz življenja, v katerem poteka marsikaj, brez strukture, brez jasnega cilja, skorajda naključno, čeprav s smislom. In vsako dejanje, ki ga vidimo, spremljajo »stvari«, ki jih uporabljamo. Sploh ni pomembno, ali jih potrebujemo, ali so nujne. Pomembno je le, da jih uporabljamo, četudi jim ne privoščimo niti misli. In vsaka »stvar«, kot tudi njena uporaba, ima fizični odtis. Odtis je lahko zgolj počasna obraba ali energija, ki jo potrošimo med uporabo. Vsaka uporaba, ali celo neuporaba, je korak bliže k neizogibni usodi, ko predmet zavržemo. Zelo malo je namreč »stvari«, ki se ohranijo v dolgih časovnih obdobjih. Takšni so na primer mogočni in trajni objekti, kot so piramide ali srednjeveški gradovi, ki bolj ali manj uspešno kljubujejo času, pa razni predmeti, ki jih občudujemo v muzejih in galerijah, kakšna dragocena družinska zapuščina in dragocenosti na splošno. Vse drugo pa pride v naše življenje, služi svojemu namenu in naše življenje neopazno zapusti. Kot odpadke ali smeti.

Plaža, ki jo gledamo, je abstraktno poenostavljena prisposoba naših življenj. Naša življenja potekajo različno, včasih veselo, včasih ne, včasih glasno, včasih v tišini, a vedno nas spremljajo naše »stvari«. Nekatere izgubimo, nekatere polomimo, nekatere uporabimo in jih odvržemo, ker jih več ne potrebujemo. Brez teh predmetov bi bil

postanek na plaži manj prijeten, bolj neudoben, manj zanimiv, bolj prazen – vsaj zdi se nam tako. Človek je vedno uporabljal pripomočke in potreboval hrano, da je preživel. Skozi čas pa sta naša iznajdljivost in domišljija poskrbeli, da so »stvari«, ki jih danes uporabljamo, v skoraj vseh primerih obdelane, predelane in po večini nenaravne. Tudi ko uporabimo naravno snov, kot je les, je ta že zelo daleč od gozda in drevesa: posušen, razžagan, prepeljan, mogoče celo zavit. Predmeti, ki se pojavljajo na plaži, niso leseni. Povečini so narejeni iz plastike – simbolno najbolj nenaravne snovi, ki jo je ustvaril človek in je preplavila naš svet in zapolnila naša življenja. Danes vsako leto za vsakega prebivalca planeta proizvedemo 60 kg plastike, vsak Evropejec na leto uporabi 150 kg plastike. Uporabljamo jo na vsakem koraku.

Namesto besed uprizoritev spremlja projicirano besedilo, ki se na videz ne ujema z dogajanjem na plaži. Opisuje naravo, daleč od plaže. Narava deluje po drugačnih pravilih kot sodobni človek in njegove »stvari«. Toda narava, daleč od uživanja na plaži, se vplivu vseh človekovih dejanj in posledicam ne more izogniti.

Narava in organizmi zaradi človekovih »stvari« trpijo. Povezava s plažo je plastika, ki človeka razveseljuje, živali pa zastruplja in ubija. Od vseh proizvedenih količin plastike je je v uporabi okrog 30 odstotkov, 60 odstotkov smo je »pospravili« na odlagališčih ali »izgubili« v naravi, preostalo pa smo sežgali. Čeprav si prizadevamo, da bi plastiko ponovno uporabili, se je po nekaterih ocenah reciklira zgolj 9 odstotkov. Dva kroga ponovne uporabe doživi samo okoli desetina te količine. Proizvodnja plastike se še naprej povečuje. Leta 2050 bo v morjih več plastike kot rib.

Plastiko smo do zdaj odkrili v človeški posteljici, krvi, mleku doječih mater, možganih in testisih. Ob tem se postavlja vprašanje, ali nam bo katera od teh novic, ki nam jih sporočajo znanstveniki, kdaj dovolj grozljiva, da se bomo odločili kaj spremeniti.

Plastika je simbol naše dobe, kljub temu pa je samo eden od simptomov modernega časa. Enako, kot so to izpusti toplogrednih plinov, izumiranje živalskih vrst, izginjanje žuželk in nižanje kakovosti semenčic.

Prav bi bilo, da prisluhnemo naravi, ki trpi in opozarja, nam v dobro.

Gregor Zorc, Marija Pikić

Lotos Vincenc Šparovec

ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC **BODOČNOST**

Naša življenja živimo v zelo nasilnem trenutku. Nasilje je tako vseprisotno, tako skrito za vsakdanjimi navadami in potrebami, da ostaja skoraj nevidno. Zavedamo se ga, a mu ne posvečamo prave pozornosti, vsake toliko postane bolj prisotno, bolj vidno, takrat nas preseneti, nas prizadene, potem se nanj navadimo in se hitro vrnemo v stare tirnice. Nasilje največkrat razumemo zgolj kot obliko medčloveške komunikacije, kot odnos žrtve in nasilneža. Redko posvečamo pozornost strukturnim tirnicam, ki ta nasilna dejanja usmerjajo. Trenutek, v katerem živimo, briše enostavne ločnice med pozicijo žrtve in rablja. Nasilja ni več mogoče omejiti zgolj na medčloveške odnose. Druga bitja in njihovi življenjski prostori so prav tako vsrkani v spiralo nasilnega ustroja tega časa, tako zaznamovanega s prevlado homo sapiensa. V vsakem trenutku smo bombardirani s tisočimi reklamami in iluzijo vzdržnosti, normalnosti in nespremenljivosti trenutnega ustroja sveta. Dnevno smo vzgajani v romantično prepričanje, da se stvari preprosto znajdejo na naših policah. Le redko dobimo vpogled v to, kaj se skriva za abstraktno bar kodo – kdo je te stvari proizvedel, vzgojil, skozi koliko rok so morale iti, čigav pot je obdeloval zemljo in katera bitja so bila prisiljena dati svoje mesto, svoj dom, svoje življenje, da so te stvari pred nami. Nikoli nismo zares soočeni z realno ceno stvari, ki nas obkrožajo. Ne tisto, ki jo plačamo na blagajni, temveč tisto, ki se izstavi okolju, ki nam omogoča preživetje na tem planetu. Življenje v mestih, kjer nas velika večina hrano kupuje v veleblagovnicah ali jo uživa v restavracijah, nas hitro zavede v prepričanje, da smo ljudje neodvisni, da živimo življenje, ki je ločeno od drugih oblik življenja, da drugih oblik življenja pravzaprav ne potrebujemo in od njih terjamo anonimnost ali pa popolno podreditev. To prepričanje je nevarno iz vsaj dveh razlogov. Po eni strani nam omogoča, da skoraj brezskrbno nadaljujemo z načinom življenja, ki povzroča izumrtje tolikih drugih vrst, po drugi strani pa nas ohranja v nevarni iluziji, da za svoje preživetje drugih vrst ne potrebujemo.

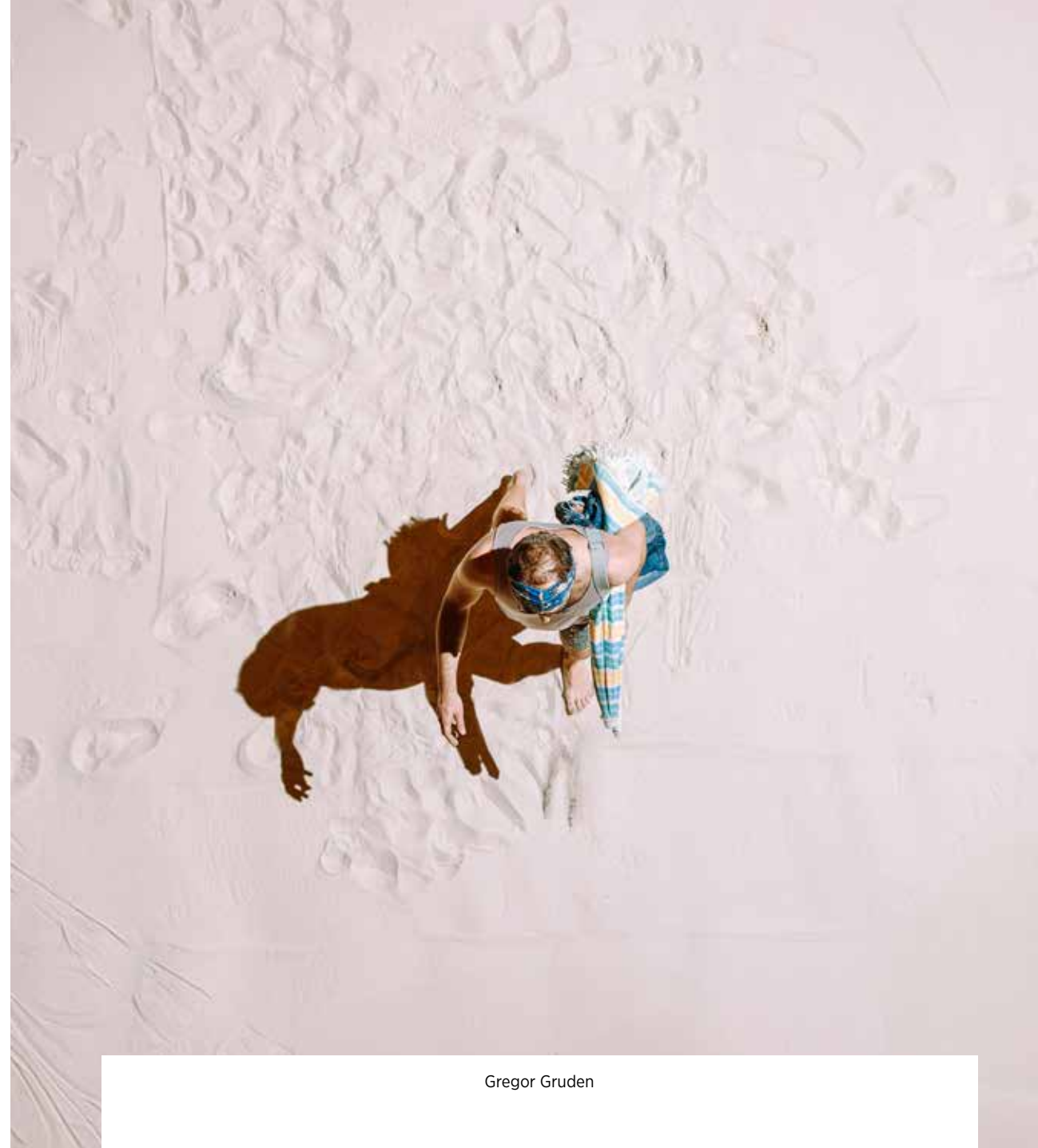
Človek se znajde v nenavadnem položaju, v katerem zgolj z bivanjem v sodobni družbi povzroča uničenje in trpljenje tolikih drugih vrst. Sodelovanje v vseh teh procesih pogosto ni prostovoljno in je samo delno ozaveščeno.

Hrup našega bivanja in hitrost našega načina življenja pogosto preglasita druge glasove, ki postanejo neslišni in sčasoma tudi nerazumljivi. Izgubijo se v oglušujočem ritmu napredka, ki vsiljuje svojo temo in gazi po polifoniji življenja. Tako postane ločevanje med človekom in naravo popolnoma normalno. Narava postane zgolj nemo ozadje, kulisa, pred katero poteka edina zgodba, ki smo ji pripravljene prisluhniti – človeška zgodba.

Thom van Dooren v knjigi *Načini leta (Flight Ways)* pripoveduje zgodbe ptic na robu izumrtja. Opomni nas, da smo kot vrsta v tem kratkem evolucijskem trenutku prišli v neposreden in usoden stik z nešteti vrstami. Naše evolucijske poti so se prekrizale in vsak od nas je postal vpleten v usodo drugega.

Te zgodbe so nam služile kot osnovni motiv pri snovanju uprizoritve, služile so nam kot nemi spremljevalec človeške zagnanosti, predanosti, izgubljenosti, iznajdljivosti, samozaverovanosti, neumnosti, nebogljenosti ...

Kaj je torej nasilje danes?

Gregor Gruden

PREDLOGA PROJICIRANEGA BESEDILA V UPRIZORITVI *BODOČNOST*

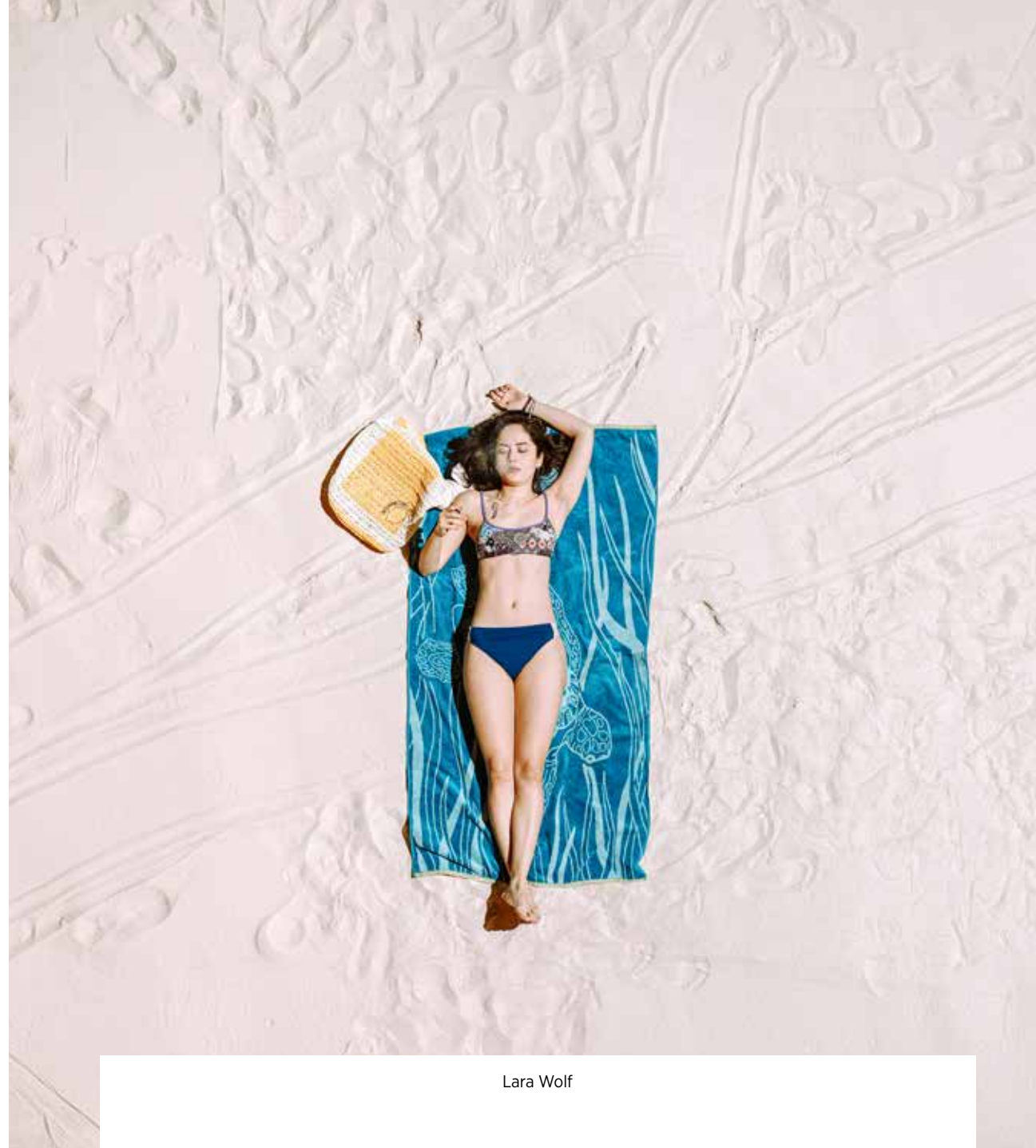
Sredi prostranstev Tihega oceana, izpostavljeni besnenju viharjev in negibni pripeki sonca, ležijo drobni koralni otoki, združeni v atol Midway. Skrit v popku oceana, oddaljen 2000 kilometrov od najbližje civilizacije, je vsako leto dom številnim vrstam ptic, ki na njem gnezdiijo in vzgajajo svoje potomstvo. Med njimi je tudi laysanski albatros.

Razpeti med kopnim in morjem laysanski albatrosi na atolu Midway preživijo skoraj osem mesecev na leto. Novembra samica izvali eno in edino jajce. Nastopi čas valjenja. V tem obdobju eden od para skrbi za jajce, drugi pa se v iskanju hrane odpravi na dolga morska potovanja, ki včasih trajajo tudi več kot dvajset dni. Tako dolgotrajno nabiranje hrane kot potrpežljivo čakanje nanjo ptici nemalokrat pripelje na rob izčrpanosti.

Predstavljajte si predanost in ljubezen, ki ženeta te ptice, da vzrejajo in vzgajajo svoj zarod v prepletu tople tropske klime in bogastva arktičnih morij. Splet teh dveh svetov omogoča, da laysanski albatrosi nadaljujejo svojo več milijonov let staro vrsto. Je edini način, da mladič razpre svoja krila in uspešno zajadra nad razpenjenimi valovi. V tem vzletu se skriva na tisoče in tisoče prejadranih kilometrov, ogromna količina nabrane hrane ter ure in ure samotnega čakanja na otoku.

Ta izredno kompleksen in naporen proces je najbrž odgovor na vprašanje, zakaj se laysanski albatros ne pari takoj, ko doseže spolno zrelost, torej v petem letu starosti, temveč na to čaka še nadaljnja tri ali štiri leta. V tem času se mladi albatrosi redno vračajo v svoje kolonije, čeprav se še ne pariyo. Na otoku razprostrtih kril ponosno plešejo drug z drugim, presunljivo pojejo in iščejo partnerja, s katerim bo težka naloga postala za malenkost lažja.

Nadaljnjih nekaj let je mlad par albatrosov neločljiv. Svojo vez krepí s skupnim iskanjem hrane in gradnjo gnezd. Trdne medsebojne vezi, ki se v tem obdobju stkejo med mladim parom, so edino zagotovilo, da se bo vrsta nadaljevala. Ena sama ptica preprosto ni sposobna zagotoviti zadosti hrane za zdravo rast mladiča.

Lara Wolf

Iztok Drabik Jug

Kljub do potankosti izdelanemu procesu gnezdenja veliko izleženih mladičev ne preživi. Nekateri v čakanju na starše shirajo od lakote in žeje, drugi so žrtve nevihtnih neurij in peščenih viharjev, tretji pa ob prvih poskusih vzleta nesrečno končajo v valovih oceana.

To, kar imenujemo vrsta, je veliko več kot le vsota trenutno živečih posameznikov. Vsaka posamezna ptica je namreč utelešeni medgeneracijski dosežek in v sebi nosi neštete evolucijske rodove, ki se raztezajo skozi milijone let.

Vrsta je proces nenehnega prilagajanja in preoblikovanja, ki se nikoli ne zaključí. V tem procesu posamezni organizmi niso zgolj pripadniki vrste, temveč so »udeleženci« nenehno razvijajočega se načina življenja. Vsaka posamezna ptica je samo en vozel v nastajajoči rodovni liniji: ključna točka povezave med generacijami, generacijami, ki se ne zgodijo kar tako, temveč jih je treba doseči. Pogosto ne cenimo – in morda ne moremo resnično doumeti – obsežnosti tega medgeneracijskega dela: spretnosti, predanosti, sodelovanja, trdega dela ter naključij, ki so potrebni v čisto vsaki generaciji, da se vrsta ohrani. To so vozli utelešenega časa, ki povezujejo vsako generacijo z naslednjo.

V tem kratkem evolucijskem trenutku je homo sapiens prišel v neposreden in tesen stik z albatrosi in neštetiimi drugimi vrstami. Naše evolucijske poti so se prekrizale in vsak od nas je vpleten v usodo drugega.

Morska obala je poseben kraj, nekakšno srečevališče med dvema svetovoma. Nenehno premikajoči se vodni svet trči ob trdnost kopna. Nekaj pomembnega se zgodi v tem neulovljivem trku.

Večina človeštva bi za dom oklicala kopno, medtem ko svet morja ostaja kraj začasnih obiskov. Svet, v katerem smo bolj ali manj nebogljani.

Obalno območje tudi za pingvine pomeni prelom dveh svetov, nujno potrebnih za preživetje. Vendar ne enako gostoljubnih in ne enako varnih. Pingvini so v vodi veliko okretnejši, manj ranljivi in v njej bolj doma kakor na kopnem, kamor se vsako leto vračajo v želji po gnezdenju in nadaljevanju vrste.

Tako kot druge ptice morajo tudi pingvini izvaljena jajca hraniti na toplem, da se iz njih izvalijo mladiči. V primerjavi s številnimi drugimi morskimi pticami pingvini ne morejo premostiti velikih razdalj med kraji razmnoževanja in kraji prehranjevanja. Zato mora mesto gnezdenja omogočati stalen in neoviran dostop do hrane. Primernih mest ni na pretek, zato so pingvini na kraje, kjer lahko varno gnezdiijo in vzgajajo mladiče, posebno navezani. To so nezamenljivi prostori, kamor se pingvini leto za letom vračajo, prostori, ki prehajajo iz generacije v generacijo in ki v sebi nosijo pretekle izkušnje posameznikov in celotnih generacij.

Eden takšnih krajev je tanek pas skalnate obale na Manlyju, tik ob ustju sydneyskega pristanišča v Avstraliji. Tja se na redke nepozidane ostanke kamnite obale, med številne obalne hiše, podporne zidove, pločnike in stopnišča leto za letom vrača majhna kolonija najmanjše vrste pingvinov – malih pingvinov, visokih približno 30 centimetrov in težkih le kilogram.

Vsaka generacija podedovana mesta obogati s svojimi izkušnjami in jih nekoliko spremenjena preda naprej. Pingvini in podedovani kraji so neločljivo povezani, soodvisni drug od drugega in jih ni mogoče preprosto ločiti.

Naslednjih osem mesecev se mali pingvini v zavetju noči gibljejo med kopnim in morjem: med votlino, v kateri pripravljajo gnezda, valijo jajca in skrbijo za nebojlene mladiče, ter vodo, v kateri iščejo zadostno količino hrane.

Mali pingvini se odpravijo na obalo v svojem najranljivejšem obdobju. Nepripravljeni na hitro spreminjanje, ki ga povzroča človeška dejavnost, pogosto ne zaznajo novonastalih nevarnosti, ki usodno spreminjajo njihova nekoč varna gnezdišča.

Čeprav ne vemo, kako dolgo se že mali pingvini vračajo na Manly, je zagotovo, da so bili tu veliko pred britansko kolonizacijo. Še pred petdesetimi leti so mali pingvini gnezdili na več lokacijah v pristanišču in na različnih krajih ob vzhodni obali Avstralije. V zadnjih letih so vse te kolonije izginile. Majhna kolonija v Manlyju, ki jo sestavlja približno šestdeset ptičjih parov, je ena od zadnjih treh.

Človeški odpadki, vidni in nevidni, potujejo po obsežnih atmosferskih plasteh in širokih oceanskih tokovih. Širijo se daleč stran, vse do popka oceana, do osamljenega atola Midway. Kopičijo se v telesu predanega albatrosa, ki v stotine in stotine kilometrov dolgih poletih nabira hrano za svojega mladiča, in končajo v trebuhu mladega albatrosa.

Milijoni in milijoni let poletov nad nemirno gladino morja, nešteto ptic, ki je skrbelo in garalo, da je omogočilo nadaljevanje vrste, pride v stik s človeško iznajdljivostjo, manj kot sto let staro snovjo – plastiko.

Kemikalije, plastika, živa bitja in njihove rodbine, zaveze in odnosi so tu združeni v zapleteni mreži medsebojnih vplivov.

Čeprav ima plastika kratko zgodovino, je njena prihodnost neomejena. Vsa plastika, ki je bila kadar koli proizvedena, je še vedno tukaj.

Njeno postopno kopičenje v okolju in v telesih šele s časom potisne stvari onkraj točke, ko je življenje še mogoče. V nasprotju s krvavo neposrednostjo strelov in bombnih eksplozij, ki jih zlahka prepoznamo kot nasilna dejanja, pa uporabe snovi, ki se zaključijo v počasni, a vztrajni moriji, ne prepoznamo kot obliko nasilja.

Gre za popoln primer »počasnega nasilja« – nasilja, ki se dogaja postopoma in razpršeno, zato je pogosto neopazno.

Najbolj zaskrbljujoče pri trenutnem uničujočem vplivu plastike na laysanske albatrose je strahovita hitrost, s katero ta poteka.

Ko človek stoji na osamljenem atolu le nekaj metrov od gnezdečega albatrosa, je presenečen, kako nepomemben je za to ptico. Ptica ga opazi, a se zanj ne zmeni, njegova navzočnost je ne vznemiri, skoraj bi lahko rekli, da iz nje seva zaupanje. Človek se znajde v nenavadnem položaju. Albatrosovo vedenje ga opomni na dolgo obdobje, ko človek kot kopenski sesalec ni bil sestavni del albatrosovega življenja in zato ni prepoznan kot nevarnost. In vendar mora pred njo stati s polnim zavedanjem, da trenutno nič ne bi moglo biti dlje od resnice.

Ko gnezdeči albatros tiho ignorira človekovo prisotnost, postane očitno, da ni najbolj tragično to, da se albatrosi ne zmorejo prilagoditi novim nevarnostim ter se naučiti razlikovati med hrano in plastiko; tragično postane dejstvo,

Milena Vasić

Jana Bjelica

da se človeška vrsta noče in ne zmore prilagoditi.

Upati na boljšo prihodnost ne pomeni zgolj pasivno čakati nanjo, temveč si aktivno prizadevati za njeno uresničitev. Ko dejavno skrbimo za prihodnost, upanje raste, se širi in oplaja samo sebe.

Vendar upanje ne pripada zgolj ljudem. Prebivamo v svetu mnogoterih upanj, mnogoterih živih bitij, ki si na svoj način prizadevajo za boljšo prihodnost.

Na kaj lahko upajo laysanski albatrosi, mali pingvini, havajske vrane in druge vrste na robu izumrtja?

Ali opazijo, da so njihova gnezdišča pozidana? Trupla polna plastike? Prazna gnezda? Ali opazijo vse manjše število svojih vrstnikov? Vse manjše število svojih potomcev? Kakšno prihodnost si lahko predstavljajo? Kaj, če izumrtje zanje ni nekaj nepredstavljivega? Kaj, če na svoj način vidijo in čutijo, da se bliža?

Vrana se več kot dve leti izogiba kraju, kjer je bila ubita druga vrana. Včasih popolnoma spremeni svoje navade, da bi se izognila preletu kraja smrti. Vrane se od smrti bližnjih učijo, a za njimi tudi žalujejo.

Z žalovanjem začnemo svet in svojo vlogo v njem razumeti drugače. Izguba poruši razmerja in od nas terja, da se prilagodimo. Kar smo imeli za samoumevno, ni več prisotno, zato spremenimo navade, cilje in vedenje.

Žalovanje je cena predanosti, cena navezanosti, cena zmožnosti, da smo drug z drugim, cena zavedanja, da drug drugega potrebujemo.

Če smrt ene same vrane preostalim vranam sporoča, naj spremenijo svoje navade – kaj mora budnemu opazovalcu sporočati izumrtje celotne vrste?

Nam izumrtja celotnih vrst ne sporočajo, da moramo spremeniti svoje utečene navade ter tvegati nove načine življenja v krhkem in spreminjajočem se svetu?

Žalovati za izumrlimi živalskimi vrstami je ključnega pomena za dolgoročno preživetje tako naše vrste kot številnih drugih vrst.

Tako smo v tem zgodovinskem trenutku pozvani, da ne le žalujemo za izumirajočimi vrstami, temveč skupaj z njimi. Vrane nas opominjajo, da bomo tako samo ena od mnogih žalujočih vrst. Le ena od številnih oblik življenja na tem planetu, ki ta čas neverjetnih izgub doživlja z žalostjo in žalovanjem.

Pri žalovanju z drugimi vrstami gre za več kot za usodo posamezne vrste ali števila vrst, gre za proces vnovičnega spoznavanja našega mesta v skupnem svetu. Gre za spoznanje evlucijske neprekinjenosti, prepletenosti in življenjske soodvisnosti, zaradi katerih je življenje na našem planetu sploh mogoče. Če se odločimo, da žalujemo dejavno, izberemo življenje.

THOM VAN DOOREN
NAČINI LETA
(še nekaj odlomkov)

Ideja o človekovi izjemnosti ljudi v temelju ločuje od vseh drugih živali in »naravnega« sveta, zato ni čudno, da na izumiranje gledamo kot na nekaj, kar se dogaja »tam zunaj« ali v »naravi«. Ta knjiga pa ubira drugačen pristop in posveča pozornost temu, kako smo ljudje – kot posamezniki, skupnosti in kot vrsta – na različne načine vpleteni v življenje tistih, ki izginjajo.

Zdajšnje umiranje vrst neposredno ali posredno povzroča množica med seboj povezanih človekovih dejavnosti – med drugim uničevanje habitata, širjenje tujerodnih vrst, neposredno izkoriščanje in lov, nekritično uvajanje številnih novih kemikalij in strupov in zdaj vse bolj tudi različni vplivi podnebnih sprememb. Kako obsežne so te izgube, ne vemo in niti ne moremo z gotovostjo vedeti. Nekateri znanstveniki menijo, da smo na dobri poti, da izgubimo od ene do dveh tretjin vseh trenutno živečih vrst.

Tudi ptiče je izumiranje močno prizadelo. V zadnjih petsto letih so zabeležili izumrtje 153 vrst ptičev. Verjetno je prava številka veliko višja, saj so nekatere vrste s seznama »kritično ogroženih« dejansko že izumrle, druge pa bodo izginile, ne da bi za to sploh vedeli. Menijo, da danes vsaki osmi poznani ptičji vrsti grozi globalno izumrtje, v nekaterih taksonomskih družinah pa je številka še veliko višja. Tako je, denimo, ogroženih kar 82 odstotkov vseh vrst albatrosa.

Ptičem, ki domujejo na otokih, se piše še posebej slabo. Čeprav »le« 20 odstotkov vseh vrst ptičev na svetu živi samo na otokih, otoški prebivalci predstavljajo kar 90 odstotkov vseh zabeleženih izumrlih ptičjih vrst. Toda globlje ko vstopamo v zdajšnjo dobo izgub, bolj grozi izumrtje tudi celinskim ptičem – celo takim, ki so nekdaj veljali za zelo razširjene. A kljub tistim bolj znanim izgubam – od doda do goloba selca in emuja s Kraljevega otoka – o tem, kar se dogaja, vemo zelo malo. Skupno število vrst, ki jih pehamo čez rob izumrtja, kratko malo presega našo sposobnost razumevanja.

Preprosto ne vemo, koliko jih izginja; kako tudi bi, ko pa z večjo gotovostjo ne vemo niti tega, koliko vrst živi na našem planetu. Čeprav občasno slišimo o peščici karizmatičnih ogroženih vrst, pa neštete druge niso omenjene niti z besedico in so celo neopažene (vsaj kar zadeva sodobno znanost, morda pa tudi ljudi bolj na splošno).

Z vsako vrsto s seznama ogroženih ali izumrlih vrst jih bo verjetno neopaženo izginilo vsaj še sto.

Pri izumrtju je na kocki veliko več kot »biotska raznovrstnost«: ko vrste izumirajo in naposled izumrejo, pogosto pretresejo tudi človeške in več kot človeške načine življenja, jezike, načine žalovanja in sobivanja z drugimi, celo načine preživljanja in raznolike kulturne in verske svetove.

Izumrtje običajno razumemo kot smrt zadnjega primerka neke vrste. Le redko smo lahko prepričani, da je bil neki osebek resnično zadnji, si pa domišljamo, da bi lahko določili natančni trenutek izumrtja, če bi (ali bi lahko) to zanesljivo vedeli. Smrt Marthe, goloba selca, v živalskem vrtu v Cincinnatiju leta 1914 ali smrt brezimnega po'oulija (*Melamprosops phaeosoma*) v rokah okoljevarstvenikov leta 2003 sta bili najverjetneje obenem smrt posameznika in »izumrtje« v tem pomenu. Nekaj pomembnega in globokega se je zgodilo s smrtjo teh zadnjih osebkov. Pa vendar neznanskosti in teže izumrtja ti posamični dogodki ne morejo zajeti. Kot da bi lahko določili, ali je neka vrsta izumrla ali ne, zgolj na podlagi tega, ali na svetu obstaja vsaj en primerek te vrste/porekla. Tako razumevanje okrni vrste na posamezne primerke – konkretizirane predstavnike nekega »tipa« v muzeju življenja – in ni sposobno videti njihove prepletene kompleksnosti. Nomadska oblika življenja golobov selcev, ko so letali po nebu v več stotilijonskih jatah, ki so »zastrole sonce«, se je končala že davno pred Marthino smrtjo leta 1914. Z usihanjem števila golobov selcev je razpadala tudi družbena in vedenjska raznolikost njihovega edinstvenega načina življenja – to, kaj pomeni biti golob selec v najbolj osnovnem pomenu. Podobno so se v desetletjih pred Marthino smrtjo, ko so ti ptiči nehali igrati kakšno vidnejšo vlogo v življenju in prehranjevanju različnih ljudi in neljudi, vse bolj krušili tudi odnosi med vrstami, znotraj katerih se je golob selec razvijal in živel.

Gre za to, da izgube, sprememb in motenj, ki se zgodijo ob izumrtju (in jih pogosto spremljata nasilje in trpljenje), ne smemo oklestiti na ta enkratni dogodek. Smrt zadnjega osebkov je treba razumeti kot le še eno izgubo v prepletenih in kontinuiranih vzorcih izgube, ki je izumrtje. Tak pogled na izumrtje seveda upošteva prepletanje. Kadar vrste razumemo kot medgeneracijske linije, spletene v bogate vzorce sopostajanja z drugimi, tedaj bo svet njihov odhod nujno občutil v obliki vrste zapletenih in dolgotrajnih posledic. Knjiga se trudi te preplete jemati resno in poglobljeno raziskuje nekatere primere teh raznovrstnih »robov izumrtja«. V času, ki sem ga preživel na terenu življenja in umiranja, sem se začel boleče zavedati, da izumrtje nikoli ni en sam oster dogodek – nekaj, kar se začne, se bliskovito odvrti in je opravljeno. Nasprotno, rob izumrtja je pogosteje »top«: počasno paranje globoko prepletenih načinov življenja, ki se začne davno pred smrtjo zadnjega osebkov in odmeva še dolgo po njem, vase pa na vse mogoče načine potegne brezštevila živa bitja.

Gregor Gruden, Lotos Vincenc Šparovec, Marija Pikič, Milena Vasić, Bernarda Oman, Jana Bjelica, Milan Zarič, Gregor Zorc, Lara Wolf, Stefan Starčević, Milan Kolak, Iztok Drabik Jug

Foto Peter Glodani

JANA ZUPANČIČ

NAGRADA PREŠERNOVEGA SKLADA 2024
za vloge v zadnjih treh gledaliških sezonah

Dramska igralka Jana Zupančič, članica Mestnega gledališča ljubljanskega, je v zadnjih letih posegla po samem vrhu igralske umetnosti: pa ne zgolj po vrhu svoje lastne umetniške poti, temveč po vrhu slovenskega gledališča nasploh. V zadnjem obdobju je mogoče posebej izpostaviti vloge Barbare Fordham v uprizoritvi *Avgust v okrožju Osage* Tracyja Lettsa, Mile v *Usedlinah* Katarine Morano, Helene v *Slamniku* Eugèna Labichea in Véronique v uprizoritvi *Bog masakra* Yasmine Reza.

Jana Zupančič z enako ustvarjalno silo ustvarja v različnih igralskih legah in znotraj raznorodnih režijskih konceptov ter poetik. Z isto gibkostjo, zavzetostjo in odrsko prepričljivostjo ustvarja izrazito raznovrstne človeške »obrazce«. Vse pa brez dvoma družijo »popoln posluš za drugega«, kar je redka lastnost današnjih časov.

Za Jano Zupančič bi lahko rekli, da vloge gradi iz jedra in od znotraj. Vse, kar je zunanega, je organska posledica globokega notranjega uvida v življenje njenih protagonistk. Sredstva njenega igralskega delovanja so umerjena, reducirana na bistveno.

Jana Zupančič je doslej prejela vse najpomembnejše nagrade na gledališkem področju: akademijsko Prešernovo nagrado, Dnevnikovo nagrado, nagrado Sklada Staneta Severja, nagrado vesna (za stransko in tudi najboljšo vlogo na Festivalu slovenskega filma), nagrado Duša Počkaj (ki jo podeljuje Združenje dramskih umetnikov Slovenije) in Borštnikovo nagrado (za že omenjeno vlogo Barbare Fordham v uprizoritvi *Avgust v okrožju Osage*).

Odlomek iz obrazložitve: **Jernej Lorenci**

NOVO V KNJIŽNICI MGL

BLAŽ LUKAN

TRETJA PREDSTAVA

Eseji o drami, gledališču, plesu in drugih abstrakcijah

Ljubljana: MGL (Knjižnica MGL, 183), 2023

Spremno besedo napisala Pia Brezavšček

Uredila Petra Pogorevc

Avtor knjige je dolgoletni kritik in pisec o različnih gledaliških zadevah, ki je v zadnjem desetletju, potem ko je prenehal pisati gledališke kritike, med drugim pisal krajša besedila o gledališču, performansu in plesu, v katerih se je odzival na sprotno, zlasti mlado in najmlajšo domačo (in delno tudi tujo) gledališko produkcijo.

V teh vedno zelo osebno intoniranih zapisih je veliko bolj kot v kritikah dozret za drobne sprotnosti, ki ustvarjajo gledališče, kajti v njih ga bolj kakor kritičnost zanima lastna neposredna, intuitivna odzivnost na scenske dogodke. »Tretja predstava« je tako tista, ki ne poteka (samo) na odru in ne (samo) v avditoriju, temveč nekje vmes, v poetičnem prostoru občutljivih asociacij na gledališke teme, v času »pred predstavo« in »po njej«, ki konkretne čutne, domala erotične senzacije prevaja v abstrakten, a pomensko nabit poetični jezik.

Knjiga v prvem delu prinaša zapise o izbranih dramah, s katerimi stopa v nepričakovan in intenziven dialog, v drugem pa o gledaliških ustvarjalkah in ustvarjalcih, kot so Katarina Stegnar, Žiga Divjak, Maruša Majer, Andreja Podrzavnik, Katja Legin, ali posameznih uprizoritev, kakršni sta *Zapiranje ljubezni* ali *Sedem vprašanj o sreči*.

Stefan Starčević, Iztok Drabik Jug, Jana Bjelica, Marija Pikić, Milan Zarič

ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC

THE FUTURE

Bodočnost, 2023

World premiere

Coproducers Ljubljana City Theatre and Belgrade Drama Theatre

Opening in Belgrade 15th December 2023

Opening in Ljubljani 2nd February 2024

Director **ŽIGA DIVJAK**

Dramaturg in assistant director **GREGOR ZORC**

Translators of the quotations into Slovenian **ŽIGA DIVJAK, GREGOR ZORC** and **NINA STRMOLE**

Translator into Serbian **SAŠO PULJAREVIĆ**

Set designer **IGOR VASILJEV**

Costume designer **TINA PAVLOVIĆ**

Composer **BLAŽ GRACAR**

Language consultant **BARBARA ROGELJ**

Lighting designer **BORUT BUČINEL**

Sound designer **MATIJA ZAJC**

The projected text in the production is based on the book by Thom van Dooren *Flight Ways*.

Special thanks to Katarina Morano.

Stage manager **Borut Jenko**

Technical director **Janez Koleša**

Stage foreman **Matej Sinjur**

Head of technical coordinators **Boris Britovšek**

Sound and video masters **Matija Zajc** in **Sašo Dragaš**

Lighting masters **Boštjan Kos** and **Bogdan Pirjevec**

Hairstylists and make-up artists **Anja Blagonja** and **Katarina Morel Kobetić**

Wardrobe mistresses **Sara Kozan** and **Dijana Đogić**

Property mistress **Brina Šenekar**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

Human waste, visible and invisible, travels through vast atmospheric layers and wide ocean currents. It spreads far and wide, all the way to the navel of the ocean, to an isolated atoll two thousand kilometres from the nearest civilisation. It accumulates in the body of a devoted albatross, which spends hundreds and hundreds of kilometres gathering food for its young, just to end up in the belly of the young albatross. Millions and millions of years of flight over the turbulent surface of the sea, countless albatrosses that have cared and toiled to ensure the continuation of their species, come into contact with human ingenuity, a substance less than 100 years old - plastics.

Chemicals, plastics, living beings and their families, commitments, relationships are all brought together in a complex web of interactions.

The Future is a performance hidden in this complex web of interactions. Žiga Divjak is one of the most sharp-witted young Slovenian directors, whose engaging productions address the most topical and pressing social issues. He drew attention to his social engagement already as a student, with his project *Tik pred revolucijo / Right Before the Revolution* (2013-2015), in which he started from the premise that theatre can have an impact on and gradually transform society. In this spirit and with fresh directorial approaches, he has created a number of acclaimed productions in many Slovenian theatres. Despite his young age, he has won many awards. He has won two Borštnik awards for directing: in 2017 for *The Man Who Watched the World* (Slovenian Youth Theatre) and in 2021 for *The Game* (Slovenian Youth Theatre and Maska). In 2018, his production of *6* (Slovenian Youth Theatre) won the Borštnik Grand Prix for Best Production. Žiga Divjak was awarded the Župančič Award for his directing over the last two years, while at the 51st Week of Slovenian Drama in Kranj he received a special jury award for his production of *Game*. The productions of *Seven Days* (2019) and *Sediments* (2022), stunningly detailed anthropological studies of everyday life, were received with great affection by the audience of the Ljubljana City Theatre. His other acclaimed productions include *Servant Jernej and his Justice*, produced by Cankarjev dom, Ljubljana, *At Dawn* (based on Cankar's texts) and *Cons: To the New Age* (based on Kosovel's texts) at the Prešeren Theatre Kranj, Duncan Macmillan's *Lungs* at the SNT Drama and *Fever* at the Slovenian Youth Theatre. Žiga Divjak will be working with the Ljubljana City Theatre for the third time in the 2023/2024 season.

Cast

BERNARDA OMAN

GREGOR ZORC as guest

LOTOS VINCENC ŠPAROVEC

GREGOR GRUDEN

LARA WOLF as guest

IZTOK DRABIK JUG as guest

MILENA VASIĆ

JANA BJELICA

MARIJA PIKIĆ

MILAN ZARIĆ

STEFAN STARČEVIĆ

MILAN KOLAK

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje